

DOI: 10.21802/artm.2023.4.28.197
УДК 615.8+608.1+37.091.321

З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ "ОСНОВИ БІОЕТИКИ" СТУДЕНТАМ СПЕЦІАЛЬНОСТІ "ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ, ЕРГОТЕРАПІЯ"

І.Г. Купновицька¹, С.М. Калугіна¹, Н.В. Губіна¹, І.П. Фітковська¹, В.І. Клименко¹,
С.З. Краснопольський¹, Н.Р. Артеменко², М.Ю. Сабадош³, Н.М. Романишин¹, Д.А. Волинський⁴,
С.О. Петруняк¹, М.П. Вівчаренко¹

Івано-Франківський національний медичний університет, м. Івано-Франківськ, Україна

¹кафедра клінічної фармакології та клінічної фармації,

ORCID ID: 0000-0002-6997-460X e-mail: ikupnovytska@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0002-3350-119X e-mail: skalugina@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0001-6049-8865 e-mail: nhubina@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0002-6596-536X e-mail: ikutynska@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0001-8503-221X e-mail: vklymenko@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0009-0002-7312-1818 e-mail: skrasnopolskyi@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0002-0243-2638 e-mail: nromanyshyn@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0001-9426-2885 e-mail: spetrunyak@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0009-0007-9092-837X e-mail: mvivcharenko@ifnmu.edu.ua .

²кафедра ендокринології,

ORCID ID: 0009-0004-6513-1607 e-mail: nartemenko@ifnmu.edu.ua;

³кафедра неврології та нейрохірургії

ORCID ID: 0000-0003-4587-2737 e-mail: mkupsabadosh@ifnmu.edu.ua;

⁴кафедра внутрішньої медицини №2 та медсестринства

ORCID ID: 0000-0003-4849-8197 e-mail: dvolynskyi@ifnmu.edu.ua;

Резюме. Становлення і швидкий прогрес біоетики тісно пов'язані з революційними змінами та досягненнями у сфері медико-біологічних дисциплін.

Метою статті є поділитися досвідом викладання дисципліни «Основи біоетики» студентам-магістрантам фаху «Фізична терапія, ерготерапія» в Івано-Франківському національному медичному університеті.

Результати. Хоча для магістрів цього профілю більшість тем має ознайомчий характер, проте на практичних заняттях вони будуть вивчати методи розробки етичних принципів і рекомендацій, що допомагатиме вирішувати конфліктні ситуації та забезпечуватиме захист прав людей. Одним із важливих завдань для викладацького складу під час навчання є виробити вміння у молоді застосовувати принципи біоетики.

Основну увагу під час викладання основ біоетики фізичним терапевтам та ерготерапевтам треба звернути на: проблему визначення терміна «здоров'я» і відношення до нього, вміння комунікабельності, знання прав та обов'язків людини. Потрібно багато зусиль і умінь, щоб оволодіти вмінням комунікувати – переконливо говорити й активно слухати. Викладач має «вміти чути» своїх студентів й учити їх слухати своїх пацієнтів, адже слухати — ще не означає почути, тобто отримати повідомлення й якість певним чином на нього відреагувати. Навчити активно слухати означає сприймати повідомлення повною мірою — і факти, й емоції, що дуже важливо для хворої людини. Не всім вистачає емпатії — турботи і підтримки слухача, яка показує співрозмовнику, що його розуміють і поважають.

Важливим завданням викладача основ біоетики є навчити свого студента бути людиною, визнавати найвищу соціальну цінність її життя і здоров'я, дотримуватися прав пацієнтів: права доступності потрібних людині якісних і ефективних медичних послуг, права на інформацію.

Висновки. Викладання дисципліни «Основи біоетики» є доцільним для студентів фаху 227 «Фізична терапія, ерготерапія» як з погляду виховної, так і професійної діяльності. Паралельно з вивченням фахових предметів, майбутні спеціалісти навчатимуться шанувати права пацієнта, у процесі лікування застосовувати індивідуальний етичний підхід до фізичної терапії.

Ключові слова: основи біоетики, фізична терапія, ерготерапія, реабілітація, методика викладання, студенти.

Вступ. Становлення і швидкий прогрес біоетики тісно пов'язані з революційними змінами та досягненнями у сфері медико-біологічних дисциплін.

Обґрунтування дослідження. З ініціативи кафедри клінічної фармакології та клінічної фармації Івано-Франківського національного медичного

університету, де викладається біоетика, під час укладання Освітньо-професійної програми для магістрів з фаху 227 «Фізична терапія, ерготерапія» також було включено дисципліну «Основи біоетики». Ми виходили з міркувань, що у зв'язку зі зростанням ролі біоетики у суспільстві, науці та побуті постає питання

отримання реабілітологами, фізичними терапевтами та ерготерапевтами основних знань з актуальних проблем у певних галузях біомедичної етики й охорони здоров'я. Це розширить кругозір молодих спеціалістів, зробить їх всебічно розвиненими й інтелектуальними.

Метою роботи є поділитися досвідом викладання дисципліни «Основи біоетики» студентам-магістрантам фаху «Фізична терапія, ерготерапія» в Івано-Франківському національному медичному університеті.

Результати дослідження. Дисципліна «Основи біоетики» складається з 90 годин (3 кредити), з яких 6 год виділено на лекції, 20 годин – на практичні заняття і решта – на самостійну позааудиторну роботу студентів. Дисципліна закінчується підсумковим модульним контролем. Оскільки біомедична етика досліджує такі різноманітні аспекти, як: репродуктивна медицина, генетична інженерія, клонування, смерть та паліативна допомога, моральні аспекти наукових досліджень, експерименти на тваринах та багато інших, то для магістрів цього профілю зазначені теми матимуть ознайомчий характер. У процесі засвоєння таких тем студенти будуть опановувати методи розробки етичних принципів, стандартів і рекомендацій, які допомогатимуть вирішувати конфліктні ситуації, що можуть виникати в побуті, щоб забезпечувати захист прав і добробуту людей та інших живих організмів. Важливо те, що під час навчання у молоді будуть вироблятися основні принципи біоетики: повага до людської гідності, до права на автономію і свободу вибору, дотримання конфіденційності інформації та інші, які формуватимуть етичність і справедливість у сфері біологічних наук і медицини.

Але особливо зараз, в умовах жорстокої війни з російською федерацією, коли в Україні різко зросла кількість покалічених фізично і морально людей, надзвичайно актуальним у підготовці майбутніх фізичних терапевтів є навчання навиків комунікабельності у спілкуванні, знання прав та обов'язків людини загальною і пацієнтів зокрема. Тому відповідно дві лекції у плані дисципліни присвячені саме цим темам. Епіграфом до однієї з лекцій є вислів відомого французького письменника, авіатора, графа за походженням Антуана де Сент-Екзюпері, який хоча і жив у багатстві й розкоші, проте стверджував: «Єдина відома мені розкіш – це розкіш людського спілкування» [1]. Саме від якості комунікації реабілітолога, відповідного відношення, розуміння людини, хворої не тільки фізично, але й психічно буде залежати ступінь її одужання. Тому дуже важливим є навчити студента раціонально доречно висловлювати свої думки, перед кожним візитом правильно вміти сформулювати мету, як перед собою, так і пацієнтом, та вміти її досягти.

Викладач повинен навчити студентів володіти різними комунікативними підходами під час висловлення власних думок. Адже можна говорити агресивно і непереконливо, пасивно-агресивно й асертивно (переконливо). Останній тип мовлення передбачає позитивний, упевнений стиль, що заохочує співрозмовників до ефективних дій. Щоб оволодіти ним, потрібно прикласти багато зусиль й умінь, оскільки він змушує людину спочатку думати, а лише потім говорити. Окрім того, слід звернути увагу на особливості поведінки людини, котра хоче бути

переконливою, і пояснити, що реабілітолог у таких випадках бере відповідальність на себе, виявляє ініціативу й активно слухає. Він говорить ясно, чітко, прямо, широко, концентрує увагу на вирішенні складних ситуацій, обирає упевнений тон і відповідну мову тіла, обговорює справи зі своїми клієнтами/пацієнтами і визначає необхідний об'єм та мету роботи.

Також викладачеві треба самому «уміти чути» своїх студентів та вчити їх слухати своїх пацієнтів. Адже слухання — це лише зусилля, що забезпечує фізіологічне сприйняття, проте *слухати* — ще не означає *почути*, тобто отримати повідомлення, обробити його, якимось на нього відреагувати. Недарма відомий американський письменник О Генрі говорив, що він два роки вчився говорити і тридцять років – слухати [2]. Слід навчити своїх студентів *уважно й активно* слухати, тобто активно брати участь у бесіді, відразу встановити зоровий контакт із тим, хто говорить, що не всі уміють, і не відволікатися на інші речі, а також кивати головою, підтримуючи співбесідника, не забувати про вербальне підтвердження слів співрозмовника, вставляючи фрази «зрозуміло», «добре», «так» тощо, ставити доречно запитання, підтримуючи розмову. Навчити активно слухати означає сприймати повідомлення цілком — і факти, й емоції, що дуже важливо для хворої людини. Не всім вистачає емпатії — *турботи і підтримки* слухача, яка показує співрозмовнику, що його розуміють і поважають.

Під час спілкування з пацієнтами фізичний терапевт повинен враховувати можливість виникнення специфічних комунікативних мікробар'єрів, які виникають через різні причини: особливості інтелекту відвідувачів і неоднакове знання предмета розмови; відсутність єдиного розуміння ситуації спілкування й психологічні особливості співрозмовника, його напористість; емоційний або фізичний стан відвідувача. І в таких випадках, щоб уникнути назріваючого конфлікту та встановити взаєморозуміння реабілітологіві треба відчувати стан хворого, сказати щось заспокійливе, визнати труднощі ситуації, навіть узяти на себе частину провини і запропонувати конструктивне рішення, але в жодному разі не докоряти хворому.

Крім фахових знань і умінь, найважливішим принциповим завданням викладача будь-якої дисципліни взагалі, а основ біоетики зокрема, є навчити свого студента бути насамперед людиною, визнавати найвищу соціальну цінність життя і здоров'я людини, шанувати її права і свободи. Як ерготерапевти і реабілітологи, особливо в перші роки роботи, молоді спеціалісти повинні знати і дотримуватися прав пацієнтів, зокрема права доступності потрібних людині якісних й ефективних медичних послуг. Завдяки праву на інформацію пацієнт має знати все про свій стан здоров'я, про медичні послуги і способи їх отримання, зокрема про можливість доступу до найновіших медичних послуг, які появились внаслідок наукових досліджень і технічного прогресу, що дозволить йому активно брати участь у прийнятті рішень щодо свого здоров'я і вибору особи чи установи, котра буде займатися його реабілітацією. Ця інформація є обов'язковою попередньою умовою проведення будь-якої процедури та лікування, включаючи участь в наукових дослідженнях. З іншого боку, постає питання: чи в усіх випадках повинна бути донесена до хворого

«чиста» правда? Реабілітолог у своїй практичній діяльності повинен розуміти, що існують різні психологічні типи людей з різним відношенням до свого фізичного стану і тіла, що має вирішальне значення для кінцевого результату. Якщо правда про прогноз і перспективи в майбутньому без реабілітації у сангвініка й екстерніста викличуть напористість у тренуваннях та сеансах фізичної терапії тощо, то «комплімент» про незначні й «невидимі» зміни у роботі кістково-м'язового апарату у меланхоліка й інтерніста призведуть до нехтування заняттями фізичної терапії.

Викладач має застерегти своїх студентів про право пацієнта на приватність і конфіденційність особистої інформації, включаючи відомості про свій стан здоров'я і передбачувані діагностичні або терапевтичні процедури, а також на захист своєї приватності під час їх проведення. Призначати огляди і працювати з клієнтами слід без запізнь і зволікань, з урахуванням права на повагу до часу пацієнтів на кожному етапі лікування, без страждань і болю, з використанням індивідуального підходу до фізичної терапії.

І найголовніше те, що пацієнт має право на скаргу і компенсацію, що може болісно відобразитися на моральному й матеріальному статусі реабілітолога. Тому слід працювати без взаємних невдоволень, без заподіяння фізичної або моральної чи психологічної шкоди своїми діями хворому.

Працюючи за принципом видатної української поетеси сучасності Ліни Костенко: «Віддай людині крихітку себе, за це душа наповнюється світлом» [3], викладач виховає молоде покоління спеціалістів-реабілітологів, допоможе набуті їм необхідні знання і вміння, а студенти будуть наслідувати свого вчителя й робити, як він, або навіть і краще.

Висновки. Викладання дисципліни «Основи біоетики» є доцільним для студентів фаху 227 «Фізична терапія, ерготерапія» з погляду як виховної, так і професійної діяльності. Паралельно з вивченням фахових предметів, майбутні спеціалісти навчатимуться шанувати права пацієнта й у процесі лікування застосовувати індивідуальний етичний підхід до фізичної терапії.

References:

1. Sent-Ekziuperi A. *Planeta liudei* <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=489>
2. O. Henry (Porter) *Ostannii lystok: Oporvidannia*. K.: Molod, 1983. 224 s https://shron1.chtyvo.org.ua/O_Henry/Ostannii_lystok_zb.htm
3. Kostenko L. <https://osvitoria.media/experience/lini-kostenko-92-yiyi-prorochi-virshi-pro-ukrayinu-vijnu-i-svobodu/>

UDC 615.8+608.1+37.091.321

PHYSICAL THERAPY AND ERGOTHERAPY AND FUNDAMENTALS OF BIOETHICS. FROM TEACHING EXPERIENCE

I.G. Kupnovytska¹, S.M. Kalugina¹, N.V. Gubina¹, I.P. Fitkovska¹, V.I. Klymenko¹, S.Z. Krasnopolskyi¹, N.R. Artemenko², M.Y. Sabadosh³, N.M. Romanyshyn¹, D.A. Volynskyi⁴, S.O. Petruniak¹, M.P. Vivcharenko¹

Ivano-Frankivsk National Medical University, Ukraine

¹Department of Clinical Pharmacology and Clinical Pharmacy,

ORCID ID: 0000-0002-6997-460X,

e-mail: ikupnovytska@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0002-3350-119X

e-mail: skalugina@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0001-6049-8865

e-mail: nhubina@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0002-6596-536X

e-mail: ikutyynska@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0001-8503-221X

e-mail: vklymenko@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0009-0002-7312-1818

e-mail: skrasnopolskyi@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0002-0243-2638

e-mail: nromanyshyn@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0001-9426-2885

e-mail: spetrynyak@ifnmu.edu.ua;

ORCID ID: 0009-0007-9092-837X

e-mail: mvivcharenko@ifnmu.edu.ua .

²Department of Clinical Endocrinology,

ORCID ID: 0009-0004-6513-1607

e-mail: nartemenko@ifnmu.edu.ua;

³Department of Neurology and Neurosurgery

ORCID ID: 0000-0003-4587-2737

e-mail: mkupsabadosh@ifnmu.edu.ua;

⁴Department of Internal Medicine No. 2 and Nursing doctor of philosophy

ORCID ID: 0000-0003-4849-8197

e-mail: dvolynskyi@ifnmu.edu.ua;

Abstract. In the 21st century, the problem of human development should be considered as one of the priorities in the activities of the world community in the conditions of globalization of all spheres of human activity. At the center of modern problems is a person. Teaching the basics of bioethics to masters in the specialty 227 "Physical therapy, occupational therapy" forces teachers to reconsider the emphasis placed on training young specialists.

The aim. The purpose of the article is to share the experience of teaching the discipline "Fundamentals of Bioethics" to master's students of the specialty "Physical therapy, occupational therapy" at the Ivano-Frankivsk National Medical University.

Results. The study of the basics of bioethics for students of the future specialty of physical therapy and occupational therapy - rehabilitation specialists is carried out from the 2023/24 academic year at the department of clinical pharmacology and clinical pharmacy, which already has more than twenty years of experience teaching students of medical, dental and pharmaceutical faculties. We believe that all medical specialists, including physical therapists and occupational therapists, need knowledge of the main existing problems of certain fields of biomedical ethics and health care, which will expand and make them comprehensively developed and intellectual.

According to the educational and professional training program for specialty 227, the discipline is invested in 90 hours (3 credits), which consists of 6 lecture hours, 20 hours for practical classes and the rest for independent extracurricular work of students, ending with a final module control.

When teaching the basics of bioethics, rehabilitators should focus on what is most important for them - the problem of defining the term "health", the relationship to physical, mental and social health, and as well as teaching physical therapists communication skills, knowledge of human rights and responsibilities. Therefore, it is very important to teach the student to formulate his thoughts correctly, to set before himself and the patient the goal of each visit.

The teacher should teach the students how to properly communicate with the patient/client. Only persuasive speech, which involves a confident style, encourages interlocutors to take effective actions and cooperate.

The teacher must "be able to hear" his students and teach them to listen to their patients. One of the student's practical skills is to learn to listen attentively and actively, that is, actively participate in the conversation, immediately establish eye contact with the speaker and,

supporting the conversation. Future rehabilitators should be warned about the lack of a unified understanding of the situation and the emotional or physical state of the visitor - when communicating with patients, specific communicative microbarriers may arise. An important task of the teacher of the basics of bioethics is to teach his student to be a person, to recognize the highest social value of human life and health, to respect his rights and freedoms and to know and to respect the rights of patients.

Conclusions. Teaching the discipline "Fundamentals of bioethics" is appropriate for students of the specialty 227 "Physical therapy, occupational therapy" from both an educational and a professional point of view.

Keywords: basics of bioethics, physical therapy, occupational therapy, rehabilitation, teaching methods, students.

Стаття надійшла в редакцію 13.10.2023 р.
Стаття прийнята до друку 23.11.2023 р.